

Agnia Grigas

CRIMEEA ȘI NOUL IMPERIU RUS

Ediția a II-a

Traducere din limba engleză de Cristina Ispas

Prefață de Dan Dungaciu

CORINT
ISTORIE
—2022—

Cuvânt de încheiere

Los Angeles, CA
Primăvara anului 2022

Pe data de 24 februarie 2022, armata rusă a lansat o invazie pe scară largă în Ucraina, înaintând în interiorul țării dinspre nord, est și sud. În timp ce scriu acest epilog pentru cea de-a doua ediție a traducerii în limba română a cărții mele, războiul continuă să se desfășoare fără ca un final clar să se întrevadă la orizont. Forțele Armatei Ucrainene, deși depășite numeric și inferioare din punctul de vedere al puterii de foc, demonstrează o apărare de succes și opun o rezistență feroce care provoacă pierderi grele armatei ruse. Armata Ucrainei are sprijinul total al societății ucrainene, în timp ce Occidentul îi livrează armament și muniții, provizii și sprijin diplomatic, lansând și sancțiuni împotriva Rusiei – cel mai cuprinzător set de sancțiuni puse în aplicare împotriva vreunui stat în ultima vreme.

Când cartea *Crimeea și noul imperiu rus* a fost publicată pentru prima dată în 2016, a primit atenție și premii notabile, dar și o respingere considerabilă din partea cercurilor academice și politice consacrate. Termeni precum *reimperializare*, utilizați pentru a descrie reapariția, renașterea sau reconstituirea Imperiului Rus, li s-au părut prea agresivi și „belicoși” unora. Argumentația mea conform căreia guvernul rus dispune de un plan de acțiune pentru preluarea de *teritorii* din fostele republici sovietice a întâmpinat cea mai mare rezistență,

viziunea larg acceptată fiind aceea cum că Rusia doar caută să-și mențină sau să-și recâștige *influența* în țările din proximitatea granițelor ei. Fiecare campanie militară rusă purtată din considerente teritoriale, fie în Moldova, Georgia, Crimeea sau în Donbas, a fost interpretată de mulți ca fiind un simplu eveniment izolat, determinat de un set unic de circumstanțe. Cu toate acestea, ultimii ani au demonstrat și mai mult teoria mea referitoare la *reimperializarea* Rusiei în șapte etape, demonstrând modul în care politica Moscovei a trecut de la „soft power” la anexarea și capturarea teritoriilor statelor vecine ale Rusiei, în special acolo unde locuiau așa-ziii „compatrioți”, în timp ce o analiză critică a politicii externe a Rusiei este adesea contracarată drept „rusofobie”.

Astăzi, este important să lăsăm deoparte etichetele de „rusofob” și să începem să căutăm lentilele corecte pentru efectuarea de analize „ruso-realiste”. Ruso-realiștii au atât o experiență nemijlocită în ceea ce privește limba rusă, cât și cunoștințe culturale și istorice despre Rusia și despre politica sa externă, internă, energetică și militară. Este regretabil faptul că savanți, dizidenți și factori de decizie – mulți dintre ei din țări care au granițe cu Rusia sau țări care au experimentat anterior ocupația sovietică – au fost adesea etichetați drept rusofobi. De fapt, acești ruso-realiști provin deseori din Europa Centrală și de Est sau sunt dizidenți ruși, dar de multe ori ei sunt respinși de către analiștii vest-europeni sau americani ca fiind mult prea sensibili referitor la Rusia.

În Statele Unite și în Europa de Vest, relațiile cu Rusia au fost mult timp dominate de – și primate prin – prisma politicii interne. În Statele Unite, toate administrațiile prezidențiale care s-au instalat recent au crezut că vor putea îmbunătăți relațiile cu Rusia, că vor putea găsi căi de cooperare și că vor putea stabili o relație personală cu președintele Vladimir Putin. În

2001, președintele nou ales George W. Bush s-a întâlnit pentru prima dată cu Putin și a concluzionat: „Am avut un dialog foarte bun. Am reușit să-i percep sufletul. Este un om profund dedicat țării lui și intereselor țării pe care o conduce, apreciez foarte mult dialogul sincer dintre noi și cred că acesta este începutul unei relații foarte constructive.”

Într-un mod similar, la scurt timp după ce președintele Barack Obama a fost instalat în funcție, în 2009, administrația sa a căutat o politică de „resetare” sau de îmbunătățire a relațiilor cu Rusia din 2009 până în 2013, în ciuda invadării Georgiei de către Rusia în 2008. Secretarul de Stat Hillary Clinton chiar i-a și prezentat ministrul rus de Externe Serghei Lavrov un buton roșu pe care scria în engleză „reset” („resetare”). În urma anexării Crimeii de către Rusia și a invaziei Donbasului din 2014, precum și din cauza amestecului Rusiei în alegerile din SUA din 2016, politica de „resetare” a fost abandonată.

În perioada premergătoare și ulterior alegerii sale din anul 2016, președintele Donald Trump a repetat constant că se va înțelege de minune cu Putin, spre deosebire de predecesorul său, Barack Obama. În discursul său de anunțare a victoriei în alegeri din 26 aprilie 2016, Trump a declarat: „Vom avea o relație grozavă cu Putin și cu Rusia!” Trump a devenit vestit pentru remarcile sale pline de complimente referitoare la Putin, declarații pe care el se pare că miza că vor contribui la îmbunătățirea relației dintre SUA și Rusia.

Chiar și președintele Joe Biden, care deja era experimentat în relațiile cu Rusia din calitatea sa de vicepreședinte al lui Obama, a menținut un ton optimist la începutul mandatului său de președinte, cum că va fi capabil să stabilească o relație productivă cu Rusia și cu Putin. În aprilie 2021, cu mai puțin de un an înainte de invadarea Ucrainei de către Rusia, Biden a declarat: „Statele Unite nu caută să demareze un ciclu de escaladare

și de conflict cu Rusia. Ne dorim o relație stabilă și previzibilă. [...] Când am vorbit cu președintele Putin, mi-am exprimat convingerea că orice comunicare dintre noi doi, la modul personal și direct, va fi esențială pentru a merge mai departe către o relație mai eficientă.”

Astfel, politica externă americană față de Rusia a fost condusă de personalizare și de un anumit grad de lipsă de experiență, dacă nu chiar de o naivitate reală, mascată sub forma pragmatismului de către administrațiile viitoare. Ruso-realismul aproape că a lipsit cu desăvârșire.

Între timp, mulți lideri europeni au stabilit relații personale strânse cu Putin și chiar au ajuns să lucreze pentru el după ce și-au încheiat mandatele. Panoul european al rușinii îi include pe fostul cancelar german Gerhard Schröder, pe fostul prim-ministru francez François Fillon și pe fostul ministru de Externe austriac Karin Kneissel, care au plecat să lucreze pentru companii de stat rusești din domeniul energetic după încheierea mandatului lor politic. Aceste relații și considerente de interes personal au limitat, de asemenea, țările europene în urmărirea unei politici eficiente față de Rusia.

Între timp, piața analizei politicii externe a Rusiei a fost dominată de cercetători ai relațiilor internaționale și de foști „sovietologi” occidentali. Mulți dintre ei abordează politica externă a Rusiei doar din perspectiva teoriei relațiilor internaționale și, în special, prin abordarea teoretică a „realismului politic”. Teoreticienii realiști susțin că principalii actori pe scena internațională sunt statele, care nu sunt altceva decât niște actori raționali care caută securitate, interese naționale și o putere mai mare pe arena internațională. Perspectivele realismului politic ignoră rolurile liderilor individuali, diferențele culturale sau istorice, rolul instituțiilor, dreptul internațional sau moralitatea. Conform abordării teoretice realiste, politicile externe

ale Rusiei, Belgiei și ale statului african Congo ar putea fi analizate din exact aceleași puncte de vedere. Cei mai mulți dintre acești teoreticieni realiști au puține cunoștințe (sau chiar nu au deloc) despre limba rusă, despre istoria poporului rus, despre moștenirea pe care Rusia o are din punctul de vedere al intereselor naționale sau despre conducerea statului rus.

John Mearsheimer, un specialist american de elită, adept al realismului politic, și un neobosit critic al politicii externe a SUA și apărător al politicii externe a Rusiei, servește drept exemplu. În opinia sa, în afacerile internaționale contează doar interesele strategice ale marilor puteri. Pentru faptul că SUA au ignorat interesele Rusiei, Washingtonul este la fel de vinovat ca și Moscova pentru declanșarea războiului din Ucraina. În 2014, el a scris: „Liderii ruși s-au opus categoric extinderii NATO. [...] Au afirmat cât se poate de clar că nu vor rămâne pe loc în timp ce vecinul lor important din punct de vedere strategic se va transforma într-un bastion occidental.” Din argumentația lui Mearsheimer ar rezulta că Ucraina, ca un stat mai mic, nu are nici măcar un drept de veto atunci când vine vorba de luarea deciziilor legate de propria ei soartă, iar agresiunea rusă este mai degrabă o reacție la extinderea NATO decât un produs al istoriei de 300 de ani de anexări teritoriale ale Rusiei în Europa Centrală și de Est.

O altă eroare a analiștilor politicii externe a Rusiei este concentrarea exagerată asupra personalității. Potrivit acestui argument, politica externă a Rusiei poate fi explicată doar printr-o singură persoană, și anume Vladimir Putin. Astfel, este „Războiul lui Putin în Ucraina”, „Anexarea Crimeii de către Putin”, „Războiul lui Putin în Georgia” ș.a.m.d. Această speranță, cum că o schimbare a conducerii Kremlinului ar schimba politica externă a Rusiei, este, de asemenea, nefondată și lipsită de ruso-realism. Istoricul ucrainean Volodimir Viatrovici a scris în 2022 că aceasta este „o altă iluzie periculoasă”.

Expansiunea teritorială rusă și eforturile de creare a unui imperiu care să se extindă în Europa revin din timpul țarului Petru I. Imperiul Rus, Uniunea Sovietică și Federația Rusă de astăzi sunt efectiv niște state imperiale. Invazia brutală a Budapestei din 1956, pentru a zdrobi mișcarea națională maghiară, a fost condusă de Nikita Hrușciov. În 1968, Leonid Brejnev a trimis trupe în Cehoslovacia pentru a reprima mișcarea reformistă din Praga. În 1979, tot sub conducerea lui Brejnev, Uniunea Sovietică a declanșat un război brutal în Afganistan, iar sub conducerea lui Mihail Gorbaciov, ultimul lider sovietic, trupele sovietice au lovit și gazat protestatarii georgieni în ceea ce este cunoscut drept „Masacrul de la Tbilisi” din 1989. În 1991, tot la comanda lui Gorbaciov, tancurile sovietice au zdrobit civili lituanieni pe timpul zilei denumite „Duminica Sângeroasă” în încercarea de a menține mica țară în Uniunea Sovietică.

În continuare, primul președinte al Federației Ruse, Boris Elțin, a inițiat războiul din Moldova, la începutul anilor '90, pentru a crea teritoriul separatist al Transnistriei, teritoriu deținut de Rusia, și a început să înarmeze separatiștii din Osetia de Sud și Abhazia și să bombardeze Georgia în 1991. Elțin a lansat, de asemenea, și brutalul prim Război din Cecenia. Pe baza acestor date istorice, de ce am crede că un alt lider rus, care l-ar succeda pe Putin, ar pune în practică o politică externă sau militară națională complet diferită față de cea a lui Hrușciov, Brejnev, Gorbaciov sau Elțin? Ar putea fi posibil acest lucru... dar nu ar trebui să contăm pe asta.

Viatrovici a mai scris: „Putin a folosit teroarea, asasinatele și războaiele de agresiune drept politică publică, o politică bazată pe sentimentele șovine ale majorității rușilor.” Deși acest lucru poate părea greu de crezut, deoarece mulți atribuie agresivitatea Rusiei doar figurii lui Putin, realitatea este că popularitatea publică a lui Putin a crescut de fiecare dată când el a aruncat

Rusia în război: cu Cecenia în perioada 1999–2000, cu Georgia în 2008, prin preluarea Crimeii și a Donbasului în 2014 și prin invazia Ucrainei din 2022. „Levada”, principala instituție de sondaj public independentă din Rusia, a anunțat că, la sfârșitul lunii martie 2022, procentul de aprobare al lui Putin a crescut la 83% în timpul invaziei ucrainene, față de 71% în februarie 2022, înainte de începerea războiului. Procentul său de dezaprobară a scăzut, de asemenea, de la 27% în februarie la 15% în martie. Cu toate acestea, cel mai probabil, aceste procente de aprobare sunt umflate din cauza fricii poporului rus de a-și exprima opinia, având în vedere pedepsele cu închisoarea pentru orice disidență activă împotriva guvernului. Totuși, este interesant de observat faptul că inclusiv liderul opoziției ruse, Alexei Navalnii, a declarat, în 2014, că nu ar returna Crimeea Ucrainei dacă ar ajunge la putere și a afirmat exact ceea ce părea să simtă și Putin despre acel subiect, și anume: „Nu văd absolut nicio diferență între ruși și ucraineni.” Această lipsă de ruso-realism sau lipsă de înțelegere a Rusiei, a istoriei, a intereselor și a culturii sale, are drept rezultat așteptări și concluzii naive privitoare la viitoarea conducere politică a Rusiei.

Traectoria reimperializării în șapte etape pusă în practică

Cu această ocazie, aș dori să actualizez situația celor mai recente evenimente ale politicii de *reimperializare* în șapte etape a Moscovei, din țările unde acest proces a fost cel mai avansat, mai precis Moldova, Georgia și, în special, Ucraina. Astăzi, în timp ce urmăresc invadarea Ucrainei de către Rusia, care a debutat în februarie 2022, mulți uită că acest război a început, de fapt, în 20 februarie 2014. După cum am demonstrat în această carte, acțiunile de tip „soft policy” (politicile referitoare la conaționali, impunerea de pașapoarte, războiul informațional

ș.a.) au început încă din anii 2000. Mai mult, „Donețkaia Respublika”, organizația separatistă pro-rusă din Donețk, a fost înregistrată în 2006 și a început pregătirea militară cel mai târziu în 2009, în timp ce distribuirea de pașapoarte rusești locuitorilor Crimei a început în anii '90 și s-a intensificat în anii 2000. În 2019, imediat după ce a creat așa-numitele republici separatiste Lugansk și Donețk, Rusia a început să elibereze pașapoartele de acces în aceste regiuni.

Din 2014 și, în special, din 2022, Rusia și-a amplificat și consolidat ambițiile teritoriale în Ucraina. Cu câteva zile înainte de invazia armatei ruse din februarie 2022, președintele Vladimir Putin a aprobat proiectul de lege al Dumei de Stat a Rusiei de recunoaștere a independenței autoproclamatelor stătulețe Republica Populară Donețk și Republica Populară Lugansk.

Motivele Rusiei

Putin a explicat invazia Ucrainei din 2022 prin intermediul a patru motive principale. În primul rând, pentru a-i proteja pe așa-zii compatrioți ruși, indiferent de dorințele lor. Acest motiv a fost demult dezmințit ca unul necinstit, iar evenimentele de pe teren din Ucraina continuă să demonstreze acest lucru. În prima lună a războiului, armata rusă și bombele ei au transformat în ruine majoritatea orașelor vorbitoare de limbă rusă pe care Moscova își propusese să le protejeze. Orașul-port Mariupol are o populație predominant vorbitoare de rusă, cu doar 0,9% dintre locuitori care declaraseră că vorbeau regulat limba ucraineană acasă. Orașul a fost complet nivelat și a suferit unele dintre cele mai grave atrocități ruse de război, cum ar fi bombardarea civililor, a unor spitale și a unei maternități funcționale.

Alte orașe ucrainene de pe coasta Mării Azov și a Mării Negre, cum ar fi Berdiansk, Melitopol, Herson și Mikolaiv, au fost, de asemenea, țintele unor atacuri cu bombe de aviație și

bombardamente de artilerie brutale, dar și a unei serii de crime precum răpirea primarului Melitopolului de către forțele ruse. La Zaporijjea, armata rusă a bombardat cu obuze de artilerie orașul și centrala nucleară din apropiere, centrală care este cea mai mare instalație nucleară din Europa, cu șase reactoare nucleare. În Zaporijjea și, de asemenea, la centrala nucleară de la Cernobîl, din nord, forțele ruse au preluat controlul centralei și au închis personalul de deservire în clădiri, forțându-i să lucreze sub amenințarea armelor.

Harkov, al doilea oraș ca mărime al Ucrainei, cu un milion și jumătate de locuitori care sunt predominant vorbitori de limbă rusă, a fost bombardat fără oprire, bombardamente care au distrus centrul istoric al orașului, principalele clădiri administrative, zonele rezidențiale și infrastructura civilă, în timp ce un centru de cercetări în domeniul nuclear din apropiere a fost atacat cu obuze de artilerie.

Mai mult, atunci când forțele ruse au capturat sate, orașele și orașe din estul și sud-estul Donbasului, s-au confruntat cu o aprigă rezistență civilă. Protestele în masă împotriva armatei ruse, demonstrațiile cu arborarea drapelului ucrainean, scandările *Domoy!* („Plecați acasă!”) și chiar folosirea propriilor trupuri pentru a încerca blocarea deplasării tancurilor rusești, toate au demonstrat că acești ucraineni vorbitori de rusă sunt departe de a căuta „eliberarea” pe care Moscova intenționa s-o ofere.

Atunci când Moscova își declară necesitatea de a-i proteja pe vorbitorii de limbă rusă, întrebarea care se ridică este: „Să-i apere de cine?” La această întrebare, Moscova oferă un răspuns rapid și al doilea motiv pentru declanșarea războiului: „De naziști și de fasciști!” Tactica de război informațional a Kremlinului, aceea de a eticheta toate guvernele sau indivizii percepuți la Moscova drept necooperanți drept naziști, este, de asemenea, învechită. Autoproclamata misiune a Moscovei

de „denazificare” a Ucrainei și, în special, a guvernului de la Kiev, ar putea induce în eroare, dacă nu ar fi cât se poate de falsă. Președintele ucrainean Volodimir Zelenski, ales în 2019, precum și membrii echipei sale, sunt toți evrei. Străbunicii lui Zelenski au murit atunci când naziștii le-au ars satul, iar trei dintre frații bunicului său au fost și ei victime ale Holocaustului. Șeful de Stat Major al lui Zelenski, Andrii Iermak, este și el evreu, iar rudele sale au fost ucise în 1941 la Babin Iar, Ucraina, infamul loc de execuție ales de naziștii germani. În mod cinic, în martie 2022, rachetele rusești au lovit în apropierea sitului memorial al Holocaustului de la Babin Iar din Kiev, ucigând civili și avariind un muzeu. În plus, și Volodimir Groisman, fostul prim-ministru al Ucrainei (în perioada 2016–2019), este evreu. Soldații ruși capturați și cei care s-au predat forțelor ucrainene la începutul războiului din 2022 și-au arătat surprinderea că au găsit naziști și fasciști în campania la care participau.

Al treilea motiv al Rusiei este acela cum că Ucraina nu există ca națiune sau stat. Putin insistă că ucrainenii sunt, în esență, ruși. În august 2014, după cum este citat în capitolul 4 al acestei cărți, Putin a declarat: „Eu cred că popoarele rus și ucrainean sunt practic un singur popor, indiferent de ceea ce ar spune alții.” Se pare că nici pentru Putin nu contează ce ar putea spune ucrainenii sau istoricii despre această problemă. Putin a reiterat această afirmație în discursul său de anunțare a declanșării războiului din 23 februarie 2022. În discursul său, în care a divagat pe parcursul mai multor ore, el a susținut următoarele: „Ucraina nu este doar o țară vecină pentru noi, ci este o parte inalienabilă a propriei noastre istorii, a culturii noastre și a spațiului nostru spiritual. [...] Din vremuri imemorabile, oamenii care au locuit în sud-vestul teritoriului care a aparținut din punct de vedere istoric Rusiei s-au declarat drept ruși.”

Cele exprimate în februarie 2022 nu reprezintă decât un ecou al eseului lui Putin despre istoria Ucrainei care a fost publicat în 2021. În timp ce aceste afirmații extraordinar de revanșiste nici măcar nu merită să fie comentate, trebuie subliniat faptul că orașul Kiev a fost construit cu secole înaintea Moscovei. Locuitorii din jurul Kievului au construit o civilizație slavă cunoscută sub denumirea de Rusia Kieveană între anul 880 și secolul al XIII-lea, fiind cunoscuți istoric drept „ruși kieveni” sau „ruteni”. Între timp, termenul „Rusia” a intrat în uz abia în secolele al XVI-lea sau al XVII-lea ca înlocuitor al denumirii „Marele Cnezat al Moscovei”, concept uzitat din secolul al XIII-lea până în secolul al XVI-lea.

În mod similar, apartenența la propria lor națiune le este refuzată tătarilor din Crimeea. De la anexarea din 2014, populația locală din Crimeea, în special tătarii indigeni, s-a confruntat cu încălcări ale drepturilor omului, percheziții ale locuințelor, răpiri și încarcerări pe motive politice. Între timp, colonizarea peninsulei Crimeea a continuat, diverse rapoarte anunțând mutarea a jumătate de milion de cetățeni ruși și de personal de securitate.

Al patrulea motiv al Kremlinului pentru a explica invazia Ucrainei a avut un oarecare succes în a convinge Occidentul. Astfel, vinovatul este extinderea NATO. Acest argument susține că NATO a continuat să se extindă spre granițele Rusiei de la sfârșitul Războiului Rece, încorporând, mai întâi, fostele state satelit sovietice din Europa Centrală și de Est, în 1997, și fostele republici sovietice Estonia, Letonia și Lituania, în 2004, precum și altele, ulterior.

În perioada premergătoare războiului, în decembrie 2021, Putin și-a prezentat condițiile către Occident și a cerut ca NATO să revină la situația existentă în 1997 și ca Alianța să nu „desfășoare forțe militare și armament pe teritoriul niciunuia dintre celelalte

state din Europa”. Această retragere ar trebui să includă statele implicate în următoarele evenimente: aderarea din 1999 (a Ungariei, Republicii Cehe și Poloniei), aderarea în 2004 (a Bulgariei, Estoniei, Letoniei, Lituaniei, României, Slovaciei și Sloveniei), extinderea din 2009 (cu includerea Albaniei și Croației) și aderarea din 2017 (a Muntenegrului) și din 2020 (a Macedoniei de Nord). Retragerea acestor state din NATO nu este o idee aplicabilă, în principal pentru că toate au dorit intrarea în Alianță din cauza fricii de o agresiune teritorială din partea Rusiei.

Cu toate acestea, aderarea la NATO a Ucrainei, Georgiei și Moldovei este foarte puțin probabilă în viitorul apropiat. În 2011, Georgia a fost desemnată drept „țară aspirantă”, iar poporul georgian a votat în proporție de 77% în favoarea aderării la NATO în cadrul unui referendum. Spre deosebire de Georgia, Constituția Republicii Moldova consacră neutralitatea țării, iar Chișinăul nu a căutat niciodată aderarea la NATO. În schimb, în martie 2022, în plină invazie rusă a Ucrainei, Moldova și Georgia au urmat pașii Ucrainei și au solicitat aderarea la UE.

De asemenea, Ucraina nu a avut nicio dorință de a se alătura NATO până la momentul primei invazii a Rusiei din 2014. În 2019, Constituția Ucrainei a fost modificată pentru a permite luarea în considerare a aderării la NATO și la UE. În timpul Summit-ului de la București din 2008, conducerea NATO nu a oferit o cale de aderare pentru Georgia și Ucraina. În schimb, Alianța a declarat că ambele țări ar putea, în cele din urmă, să solicite aderarea la NATO și că Rusia nu ar avea niciun drept de a se opune deciziilor celor două state. În cadrul Summit-ului de la Bruxelles, din iunie 2021, NATO a reiterat faptul că Ucraina ar putea începe, în cele din urmă, Planul de Acțiune pentru Aderarea la NATO.

În timp ce NATO a insistat asupra dreptului țărilor de a-și stabili viitorul și cursul politicii externe și a respins poziția Moscovei

privind sfera sa de interes și puterea de „veto” asupra destinului fostelor republici sovietice, parcursul unor țări precum Georgia și Ucraina nu va fi deloc ușor. În primul rând, NATO nu va accepta niciodată un stat în Alianță care nu și-a rezolvat diferențele legate de graniță cu alte state. Astfel, drept urmare a contestării integrității teritoriale a Ucrainei, Georgiei și Moldovei prin construirea unor state separatiste aflate sub controlul ei (precum Republicile Lugansk și Donețk, Osetia de Sud, Abhazia și Transnistria) și prin anexarea Crimeii, Moscova a creat, în esență, un blocaj pe termen lung care va împiedica aderarea acestor țări la NATO. Afirmările Moscovei cum că războiul din Rusia a fost stimulat de extinderea NATO sunt cel puțin necinstite.

Este puțin probabil ca Ucraina și Georgia să obțină aderarea la NATO în viitorul apropiat, în timp ce Moldova este puțin probabil să solicite aderarea la Alianță. De asemenea, președintele ucrainean Volodimir Zelenski a recunoscut, în martie 2022, că nu va face presiuni pentru aderarea la NATO: „M-am liniștit cu privire la această întrebare cu mult timp în urmă, după ce am înțeles că [...] NATO nu este pregătită să accepte Ucraina. [...] Alianței îi este frică de lucruri controversate și de o confruntare cu Rusia.”

Până în 2022, este evident că Moscova a pus în aplicare în Ucraina întregul proces al traiectoriei de reimperializare în șapte etape, proces desfășurat în ultimele câteva decenii. Invazia a fost punctul culminant al foii de parcurs politice de lungă durată a Rusiei: de la eforturile de influențare de tip „soft-power” la solicitări de acordare de asistență umanitară, de la politicile referitoare la compatrioți la impunerea de pașapoarte și la campanii incisive de război informațional. Aceste acțiuni au culminat cu apelurile Moscovei pentru protecție și, mai apoi, cu eforturile de a recuceri teritoriul prin crearea de enclave separatiste, prin anexare directă și prin campanii militare.

Belarus

În afară de Ucraina, Belarus a cunoscut cele mai dramatice schimbări și a fost a doua țintă cheie a Rusiei de la prima publicare a acestei cărți. În capitolul 7, am ridicat întrebarea dacă Belarus va ajunge o țintă sau un aliat în procesul de reconstruire a Imperiului Rus. Era cât se poate de clar faptul că, dacă președintele Aleksandr Lukașenko devenea un aliat important al lui Putin, atunci țara lui rămânea departe de o agresiune a Rusiei. Cu toate acestea, există o linie de demarcație foarte subțire între acțiunile de tip „soft-power”, parteneriatul și alianța Rusiei, pe de o parte, și constrângerile, șantajul și campaniile militare pe care Moscova le poate întrebuița, pe de altă parte. Totuși, în februarie 2022, Lukașenko a permis accesul în țară al forțelor și tehnicii de luptă ale armatei ruse și le-a facilitat folosirea teritoriului belarus pentru a lansa invadarea Ucrainei, în special pentru asaltul asupra capitalei Kiev.

Lukașenko a abordat un ton mai prudent după ce Rusia a invadat Ucraina în 2014, subliniind că protecția compatrioților Moscovei nu este necesară în Belarus. Cu toate acestea, schimbările dramatice recente din peisajul politic de la Minsk l-au făcut pe Lukașenko mai vulnerabil în fața Moscovei. Pe plan intern, Belarus a fost puțin mai mult decât fieful personal al lui Lukașenko de când el a câștigat președinția la primele alegeri organizate în țară în 1994. În ciuda flirturilor ocazionale cu UE și China, Belarus a rămas ultimul punct de sprijin al Rusiei în Europa și ultima națiune slavă aliată ei.

Cu toate acestea, societatea civilă din Belarus s-a schimbat, iar populația a cunoscut o renaștere culturală. Oamenii nu se mai văd drept niște „narodeți”, așa cum i-a numit Lukașenko, termen care se traduce aproximativ prin „oameni nedemni să fie numiți popor”. Alegerile prezidențiale netransparente din august 2020 s-au confruntat cu o represiune brutală din

partea guvernului. Aparenta câștigătoare a alegerilor, Sviatlana Țihanouskaia, a fost arestată și, ulterior, a fugit din țară, împreună cu copiii ei, stabilindu-se în Lituania.

În timp ce belarușii au organizat proteste masive, iar cetățenii s-au confruntat cu acte de o brutalitate extraordinară din partea regimului Lukașenko, cum ar fi încarcerări și tortură, opoziția a fost în mare parte zdrobită până în anul 2022. Mulți dintre ei au fugit în Lituania, acolo unde locuiește o mare diasporă belarusă și există un fel de guvern în exil condus de Țihanouskaia, precum și universitatea belarusă în exil „EHU” și jurnaliști independenți și bloggeri.

Eforturile pe care guvernul Lukașenko era pregătit să le întreprindă pentru a distruge opoziția au devenit cât se poate de evidente atunci când, în 2021, Belarus a forțat aterizarea unui zbor al companiei „Ryanair”, de la Atena la Vilnius, pentru a aresta un blogger al opoziției din Belarus, pe nume Roman Protasevici, care locuia și lucra în Lituania. Michael O’Leary, directorul executiv al „Ryanair”, a numit evenimentul „un caz de deturnare sponsorizată de stat” atunci când Minskul a invocat o falsă amenințare cu bombă și a folosit un avion de luptă MiG-29 al Forțelor Aeriene din Belarus pentru a devia avionul de pasageri de pe traiectul său și a-l forța să aterizeze pe un aeroport belarus.

Țara a fost implicată încă de la început în invazia rusă a Ucrainei din 2022. În februarie 2022, trupele ruse au fost masate în Belarus pentru a declanșa ofensiva lor în Ucraina. La acel moment, Minskul a anunțat că toți cei 30 000 de soldați ruși vor rămâne în Belarus pe o perioadă nedeterminată. Armata rusă a folosit aerodromuri militare din Belarus și a lansat rachete de pe teritoriul belarus,, în timp ce trupele și echipamentele rusești au fost staționate în baze militare aparținând Forțelor Armate Belaruse, iar soldații ruși răniți în luptele din

Ucraina au fost transportați la spitale belaruse. Unii soldați și comandanți belaruși au participat și ei la invazie, în timp ce alte unități militare nu au respectat ordinele.

Începând cu anul 2020, a avut loc o fuziune militară între Belarus și Rusia. „Nu mai putem face o distincție clară între forțele ruse și cele belaruse. Anterior, doar sistemele de apărare antiaeriană și cele de supraveghere a spațiului aerian erau integrate într-o rețea comună, dar acum observăm o integrare sistemică și o subordonare a forțelor belaruse față de Rusia”, a declarat, în 2022, generalul-locotenent Valdemaras Rupšys, șeful apărării Lituaniei, pentru cotidianul *The New York Times*.

Totuși, unii au îndrăznit să se opună campaniei militare a lui Lukașenko și a lui Putin. Unii belaruși s-au îndreptat spre Ucraina și s-au alăturat unui regiment belarus de câteva sute de oameni pentru a lupta alături de Forțele Armate ale Ucrainei. Cei care se opun războiului au sabotat rețeaua feroviară din Belarus prin intermediul căreia se transportau trupe rusești și provizii pe frontul din Ucraina. Ţihanouskaia a declarat: „Fac apel la comunitatea internațională să recunoască faptul că Belarus este de facto sub ocupație și să ceară ca Rusia să-și retragă toate forțele de pe teritoriul belarus!”

Participarea Belarusului la invazia Ucrainei va avea drept rezultat o probabilă tragere la răspundere a țării de către comunitatea internațională, mai ales având în vedere că Rusia a fost acuzată de crime de război în Ucraina. Mai mult, implicarea Belarusului în invazia rusă a Ucrainei va transforma, de asemenea, relațiile dintre cele două țări. Anterior, cele două țări erau prietene și împărtășeau atât o istorie comună, care se întindea pe mai multe secole, cât și apartenența la aceeași cultură slavă. În prezent, sondajele ucrainene demonstrează faptul că 84% dintre ucrainenii consideră acum Belarus drept o țară ostilă.

În concluzie, Belarus a jucat un rol important în traiectoria de reimperializare a Rusiei în șapte etape. Moscova nu a trebuit să recurgă la solicitări de protecție a așa-zișilor săi compatrioți, să creeze teritorii separatiste sau să se angajeze în anexarea teritoriului belarus. În schimb, Rusia a preluat Belarusul din interior prin cooptarea liderului său vulnerabil, Lukașenko. Lipsit de legitimitate politică internă, Lukașenko a ales să-și mențină puterea cu ajutorul Rusiei și, în același timp, să sacrifice suveranității proprii lui țări.

Georgia

În ultimii ani, Moscova a luat măsuri suplimentare pentru a integra teritoriile georgiene în Federația Rusă. În martie 2021, teritoriul Osetiei de Sud – deținut de ruși – a anunțat că va organiza un referendum pentru aderarea la Rusia. În același timp, Abhazia a procedat în mod diferit, purtătorul de cuvânt al Parlamentului abhaz, Valeri Kvarcia, declarând: „Rusia este partenerul nostru strategic, un stat drag și apropiat, dar noi, ca republică, nu avem intenția de a adera la Federația Rusă.”

La acest moment, există cel puțin 10 000 de soldați ruși staționați în baze militare ale Rusiei din Osetia de Sud și Abhazia, precum Baza 7 Militară din Gudauta, Abhazia, sau Baza 4 Militară de Gardă din Țhinvali, Osetia de Sud. Trupele Osetiei de Sud și Abhaziei s-au alăturat, de asemenea, armatei ruse în luptele din Donbasul ucrainean din 2022. Cu toate acestea, fostul lider separatist al Osetiei de Sud, Eduard Kokoiti, s-a plâns că militarii oșeți au fost tratați drept simplă „carne de tun” de către armata rusă.

Guvernul georgian a adoptat o abordare prudentă față de invazia rusă a Ucrainei din 2022 și nu a sprijinit poziția țărilor occidentale. Statul georgian nu s-a alăturat sancțiunilor impuse Rusiei de către Occident, afirmând că motivele sunt legate de interese naționale și de considerente de export. La rândul său,

Rusia a anunțat că va ridica sancțiunile împotriva furnizorilor de lactate din Georgia. Poziția premierului georgian Irakli Garibașvili nu este deloc surprinzătoare pentru un reprezentant al partidului de guvernământ „Visul Georgian”. Partidul este renumit atât pentru fondatorul său miliardar, care a făcut avere în Rusia, cât și pentru acte de corupție, derapaje de la democrație și simpatie pentru politicile ruse.

Între timp, voluntari georgieni s-au alăturat Forțelor Armate Ucrainene pentru a participa la lupte împotriva invaziei ruse din 2022, mulți dintre ei având deja experiența luptelor cu forțele ruse din estul Ucrainei, în 2014. Georgienii fac parte dintr-o legiune internațională de aproximativ 20 000 de oameni provenind din 52 de țări care s-au oferit voluntar să lupte în Ucraina. Unii dintre acești luptători georgieni au lansat ideea de a utiliza oportunitățile oferite de pierderile și de eșecurile rusești din Ucraina pentru a deschide un alt front împotriva forțelor ruse și a încerca să recucerească Osetia de Sud și Abhazia. Cu toate acestea, este foarte puțin probabil ca actualul guvern georgian să permită ca acest lucru să devină realitate.

În timp ce Georgia a pierdut teritorii pe traiectoria de reimprializare urmată de Moscova, cele mai mari victorii ale Rusiei au fost reprezentate de slăbirea țării din interior. Oboseala cauzată de anii de război și venirea la putere a unor elite probabil pro-ruse au împiedicat Georgia să reziste influenței rusești. Cu toate acestea, o mare parte a populației ține la suveranitatea țării și dorește o relație mult mai strânsă cu Occidentul. Solicitarea guvernului georgian de aderare la UE din martie 2022 poate fi privită drept o concesie adresată protestelor publice și opoziției politice în creștere.

Moldova

Invazia rusă a Ucrainei din 2022 a evidențiat din nou situația vulnerabilă în care se află Moldova. Inițial, după începerea

războiului din Ucraina în 2014, mediul de securitate al Moldovei a fost, fără îndoială, îmbunătățit, chiar dacă Rusia și-a menținut baza militară și trupele din Transnistria. În 2015, Ucraina a reziliat un acord cu Moscova, care permitea tranzitul soldaților ruși în Transnistria prin intermediul Ucrainei. Succesele ucrainenilor în respingerea invaziei ruse din februarie și martie 2022, în special cele din vestul țării, au împiedicat alte încălcări din punct de vedere militar ale Rusiei asupra teritoriului Moldovei. Cu toate acestea, riscul ca trupele ruse să atace Ucraina din Transnistria și ca războiul să se răspândească și în Moldova rămâne ridicat.

Dacă Rusia va fi capabilă să ocupe tot sud-estul Ucrainei și să creeze un coridor terestru către Transnistria, atunci teritoriul Moldovei va fi sub o amenințare directă și cât se poate de reală. Această mutare ar completa planul pentru „Novorosiya” al Kremlinului, acela de a uni sub pavilion rusesc teritoriile ucrainene Lugansk, Donețk și coasta Mării Negre până în Moldova și, eventual, încorporarea Transnistriei și a unor părți probabile din teritoriul Moldovei.

Aproximativ 40 000 de refugiați ucraineni au inundat Moldova de la începutul războiului, în timp ce mulți alții au fugit în România vecină. Costurile asistenței umanitare sunt în creștere pentru întreaga regiune. Până în aprilie, Statele Unite au promis opt milioane de dolari drept ajutor Moldovei pentru a face față războiului Rusiei împotriva Ucrainei, dar va fi nevoie de o sumă mult mai mare.

Moldova a cunoscut și o schimbare notabilă în ceea ce privește guvernarea, Maia Sandu devenind prima femeie președinte în decembrie 2020. Anterior, ea a înființat un partid politic pro-european și a activat pentru scurt timp ca prim-ministru al țării în 2019, poziție din care încercase să slăbească strânsoarea oligarhilor puternic legați de Rusia care țin Moldova prizonieră.

Odată cu solicitarea Moldovei de aderarea la UE, există multe promisiuni și mult optimism. Cu toate acestea, soarta țării depinde de geopolitica întregii regiuni și, în special, de modul în care se va desfășura războiul rusesc din Ucraina.

Kazahstan

În Kazahstan, de la numirea sa din 2019, președintele Kasim-Jomart Tokaev a continuat același act de menținere într-un echilibru atent pe care l-a pus în aplicare și predecesorul său, președintele Nursultan Nazarbaev. Tokaev a gestionat cu grijă atât presiunile venite din partea Rusiei, pe de o parte, cât și interesele naționale ale țării, pe de altă parte. Atunci când, în ianuarie 2022, au izbucnit proteste considerabile ca amploare în orașul kazah Almati, Tokaev a făcut apel la sprijinul armatei ruse în virtutea celor stipulate în actul fondator al Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC), alianța de securitate colectivă condusă de ruși. Aceasta a fost prima dată când s-a produs o desfășurare a trupelor OTSC într-un stat membru al organizației, situație când aproximativ 2 300 de militari ruși au fost trimiși în Kazahstan, dar au revenit în Rusia după ce protestele au fost înăbușite.

În urma invaziei Ucrainei, Kazahstanul nu s-a mulat complet pe doleanțele Moscovei. Spre deosebire de Belarus, Kazahstanul nu a votat împotriva rezoluției ONU din martie 2022, rezoluție care condamnă agresiunea rusă asupra Ucrainei, ci, mai degrabă, s-a abținut, la fel ca și Armenia, Kirgîzstan și Tadjikistan. De asemenea, Kazahstanul a precizat că nu va recunoaște independența teritoriilor separatiste Lugansk și Donețk și nici anexarea Crimeii. Mai mult, Kazahstanul a refuzat să ajute Rusia să se sustragă de la sancțiunile impuse de Occident, temându-se că ar putea fi, la rândul ei, izolată de comerțul internațional, precum sunt, la această oră, Rusia și Belarus. Fiind o țară cu

o lungă graniță terestră cu Rusia și cu teritorii de la granița de nord locuite majoritar de vorbitori de limbă rusă, Kazahstanul este probabil preocupat de propria sa integritate teritorială. Rămâne de văzut cum Kazahstanul post-Nazarbaev își va menține suveranitatea națională și va continua să mențină în echilibru interesele rusești, occidentale și chineze.

Invazia rusă a Ucrainei din 2022 încă este în plină desfășurare. Spre deosebire de propaganda rusă, care a declarat că trupele lor vor fi întâmpinate ca eliberatoare și protectoare ai vorbitorilor de limbă rusă, armata rusă s-a confruntat cu ucrainenii uniți și cu o armată ucraineană foarte motivată și competentă. Rusia nu va putea câștiga acest război chiar dacă va câștiga unele dintre bătălii, chiar dacă va cucerii unele teritorii sau va reduce întreaga Ucraină la un câmp de dărâmături. Fațada cinică a conceptului Moscovei de națiune „frățescă”, referitor la relația Rusiei cu Ucraina și cu oricare altă țară din proximitatea Rusiei, a fost spulberată irevocabil. „Politica referitoare la compatrioți” a Rusiei a fost expusă ca fiind o aglomerare de vorbe goale și o simplă acoperire pentru o agresiune teritorială. Cu toate acestea, puterea militară stă de partea Rusiei, în contrast cu vulnerabilitatea statelor cu care se învecinează. Fără sprijin internațional, primit de la organisme internaționale precum UE, NATO și ONU, țări precum Ucraina, Moldova, Georgia sau altele din Caucaz sau din Asia Centrală nu vor putea rezista agresiunii ruse.

Anul 2022 a adus o revigorare a NATO și a UE. Pentru prima dată în istoria sa, UE a finanțat achiziția și livrarea de arme către o țară atacată – un pachet de ajutor de 500 de milioane de dolari pentru Ucraina. De asemenea, UE a primit cereri de aderare din partea Ucrainei, Georgiei și Moldovei în martie 2022. Drumul către UE va fi unul foarte lung pentru aceste state, dar este mult mai probabil decât cel de aderare la NATO în viitorul apropiat.

Deși NATO a fost extrem de precaută să nu se angajeze în afara teritoriului său și să nu devină parte la războiul ruso-ucrainean, și Alianța a fost, de asemenea, revigorată. Țările NATO s-au mobilizat rapid pentru a oferi Ucrainei arme letale și neletale și sprijin financiar. Mai mult, Finlanda și Suedia iau în considerare relații mai strânse cu NATO și chiar aderarea la organizație drept urmare a deteriorării stării generale de securitate din Europa. Cea mai mare schimbare a adus-o Germania, care la începutul lui 2022 a decis rapid să-și mărească cheltuielile militare cu 50% în același an și să atingă, într-un final, obiectivul de 2% din PIB stabilit de NATO, și care, după câteva ezitări inițiale, a trimis și ajutor militar Ucrainei. Rămâne de văzut dacă UE și NATO își vor menține scopul pentru care au fost create, dar vecinii Rusiei cu siguranță că depind de acest scop.

În timp ce soarta Ucrainei, Georgiei și Moldovei sau chiar și a statelor baltice poate părea în mare măsură un lucru îndepărtat pentru mulți cetățeni vest-europeni sau americani sau chiar și pentru politicieni, realitatea este că traiectoria de reimperializare a Rusiei nu se rezumă doar la statele țintă în cauză. Acțiunile de reimperializare ale Rusiei contestă dreptul la autodeterminare al unei țări și promovează sferele de influență pe arena internațională. Este o chestiune de drept internațional versus acțiuni unilaterale și putere militară. Cel mai important aspect, din punctul meu de vedere, este cel legat de competiția geopolitică aflată în desfășurare între statele democratice și cele autoritare. Dacă flancul democratic, NATO și UE, nu poate sau nu vrea să apere astăzi democrații precum Ucraina împotriva atacurilor unui stat totalitar, atunci aceste alianțe vor deveni ele însele niște ținte nu mai târziu de ziua de mâine.